

מכל אלה שהיו לפניו. ככה הם החיים...

הפגישה נסתיימה בהצלחה מלאה - לרזאל. הארגון ניצח. לפי ההסכם, קיבל הארגון בארץ ישראל לידיו את הפיקוד על בית"ר. אמנם בפולין נקבע, להלכה, סדר הפוך, אולם מכיון שהאיש שנתמנה כנציב בית"ר בפולין היה מנחם בגין, שהיה קרוב בדעותיו יותר לארגון מאשר לבית"ר, יצא הארגון מנצח לאורך כל החזית.

תבילין ומיין קאמפף

שיבתו של רזאל התמהמהה. לפתע, ביום בהיר אחד, טס ללוד. פקיד ערבי בדק את הספוסרט המזויף. חשדו נתעורר, והוא ביקש את רזאל להבחין.

רזאל היה מוכן לכך. הוא הסתלק מיד, הגיע לשער שדה-התעופה, אמר לשוטרים היהודיים שהוא עולה בלתי-ליגלי. השוטרים המיאוהו למיפקדה סובכה של ההגנה, פקדו עליו לחכות שם עד שיתקשרו עם מרכזם התל-אביבי. רזאל לא הסתכן: הוא התחמק מידיהם, הגיע לתל-אביב לבדו.

בינתיים פתחו האנגלים את המזודה שהשאיר בלוד, מצאו בו תבילין וכרז אנגלי של ספרו של היטלר, מיין קאמפף. למחרת היום הודיעה העתונות: מרגל גרמני הגיע ללוד ונמלט.

אחת התוצאות היתה שזו הפעם הראשונה נפלה תמונת רזאל, שהיתה בפספורט המזויף, לידי המשטרה. לכן היתה זאת תקופה מאושרת לרזאל: בעלה לא זו מזן הבית בשעות היום. בלילה יצא מחופש לקולנוע נכנס אחרי כיבוי האורות, יצא ממנו לפני הדלקתם. באותם הימים גר ברחוב הנביאים מס' 30, תל-אביב. באותו בית גרה גם אשתו של יאיר.

כעבור זמן מה נקרא לחיפה, כדי להתראות על הר-הכרמל עם פנחס רוטנברג שעלה אז שוב לגדולה כאישיות ציבורית וביקש לתווך בין הארגונים הלוחמים. בדרכים ערכו האנגלים חיפושים. רזאל החליט לנצל את שרות המטוסים שפעל, באותם הימים, בין תל-אביב וחיפה.

אחרי שהמטוס הקטן המריא, שם רזאל לב שהוא סוטה מדרך, טס ללוד. שם נאסר, הועבר ישר לבית-הסוהר המרכזי בירושלים.

כיצד קרה הדבר? רבים ממנהיגי הארגון הטילו את האשמה על אפרים אילין, מי שהיה אז אחד מראשי שרות הריגול של הארגון ונציבו החשאי של בית"ר, כיום אחד ממנהלי קיבוץ פריז. לפי סברה זו, אילין הוא שיעץ לרזאל לטוס. בלוד כבר חיכו האנגלים למטוס.

סברה זו התחזקה כאשר נאסרו כל שאר חברי המיפקדה כעבור חודשים מעטים בחדר ברחוב הארנובוביץ בתל-אביב, שגם הוא נשכר על-ידי אילין. רק אילין לא נאסר, משום מה, הצליח להסוך לסוחר משגשג תחת שלטון ממשלת המנדט, התעשר. אנשי הארגון ביקשו את רזאל לערוך משפט נגדו, אולם רזאל לא שוכנע. לעומת זאת דן אותו לח"י למוות.

רזאל עצמו טען שזוהי האשמת-שוא, שלא יעץ כלל לרזאל לטוס. לדבריו, סטה המטוס מדרך כדי לקחת נוסעים נוסטים בלוד, שם הכיר את רזאל אותו פקיד ערבי שהבחין בפספורט המזויף כשחזר מאירופה. נימוק אחד לזכותו: רזאל לא היה מהסס להרגו, לו היה משוכנע באשמתו.

זה יביא אוחר לתליה!

במשטרה הודיע הנאסר מיד ששמו דויד רזאל, שהוא מפקד הארגון הצבאי הלאומי, וכי הוא מקבל על עצמו את מלוא האחריות לכל פעולות אצ"ל, כולל הריגת הערבים ביום הששי השחור. היתה זאת עדות שהספיקה בהחלט לפסקדין מוחת. "זה יביא אותך לתלייה!" קרא גיילס, מפקד הבולשת הבריטי, "עליכם למרה! אני לא מאמין שתהיו כאלו הרבה זמן!" חייך לעומתו רזאל.

מדוע נגה רזאל כך? הוא ידע שהעובדות ידועות לאנגלים. אך בעיקר היתה זאת החלטה של אופי: הוא לא היה איש מחתרתי, המשתמש בהסוואה ובעורמה כנשק. השמירה על כבודו נראתה לו חשובה יותר. בכל זאת לא חתם על העדות: היה זה יום שבת.

משך 18 יום ישב בצינוק, את האוכל, שקיבל מן החוק, חילק לשכניו הערביים, בגלל דלקת מוגלתית בחניכיו. משום מה לא הועמד לדין, אלא נשלח לעכו, ומשם לסרפנד. אשתו לא יכלה לבקר. הוא לא מסר כלל שהוא נשוי, כי היה לו חבל על דירתו, שלא נתגלתה.

אחרי המאסר הוועק יאיר מפולין, הפך מנהיג הארגון. אף כי הפיקוד הרשמי שוב היה בידי חנוך סטרליץ. בתקופה זו בוצעו הפעולות הראשונות נגד שלטון הבריטי, נתפסה רחל איהבת-עמי בנסותה להטמין מוקש בשוק הערבי, נאסר משל מחוז חיפה של האצ"ל. רזאל שראה בכך תוצאות של חוסר תיכונן יסודי ורשלנות פיקודית, מתח ביקורת חריפה על הנהלת הענינים. היתה לו הדמיון מהירה להשמיע ביקורת זו באוזנים הנכונות: בספטמבר, חודש אחרי פרוץ מלחמת-העולם, נאסר "המשורר" (כפי שנקרא יאיר בפי חבריו) ושאר חברי המיפקדה הובאו אף הם לסרפנד.

ביום פרוץ המלחמה ציוה רזאל על מרידור להפסיק את מאמציו לארגן בריחה מן המעצר. עתה סירב לברוח.

ככלים במלון המלך דוד

הסיבה לכך היתה נעוצה בתפיסה ההיסטורית של רזאל. הוא האמין כי האנגלים ינצחו במלחמה, וכי לפי שעה יש להפסיק את המאבק נגדם. החשבון: במלחמה יחלשו האנגלים באופן מכריע. על הארגון להכין את כוחותיו לקראת

מסעי-כיבוש למחרת יום הנצחון, בעזרת הדיביויות של יהדות אירופה.

איש לא חלם עוד על אושוינצ'ים ומיידאניק.

בהתאם לתפיסה זו הגיש רזאל הסדר תוכני מפורט למיפקדה הבריטית, הציג ברית צבאית: הארגון יגייס את אנשיו בארץ ובאירופה להקמת גייס חמישי באזור הכיבוש הנאצי, תמורת הכרת הבריטים באצ"ל, מתן נשק והדרכה והסכמה למטרותיו הפוליטיות של הארגון בתום המלחמה. לעומת זאת התנגד בתוקף לגיוס הנוער העברי לשורות הצבא הבריטי, פרט למטרות אימונים וגניבת נשק. גישתו היתה כמעט זהה עם זו שהתגבשה, אחר כך, בפלמ"ח.

בסרפנד יכלה המיפקדה לקיים ישיבות בהשתתפות כל החברים. היא ניצלה את ההזדמנות, החליטה כי לא תסכים לשום תנאים תמורת שיחרור חבריה. לא היה על כך כל וילכו.

אולם כעבור חודש הוצא רזאל, נשלח כבול ומלווה-שומרים למלון המלך דוד בירושלים. שם חיכה לו פנחס רוטנברג, שהשיג בינתיים מן האנגלים את שיחרורו. רוטנברג ציווה על השוטר להסיר בו במקום את הכבלים מידי רזאל. הוא היה חופשי.

בצאתו מבית המלון הרגיש רזאל שעוקבים אחריו. הוא פנה אל הבלש, הציג לו לסדר את הענין בידידות, לנוחיות

אנשים שאין להם אימון ליושרו. וכי יתפטר מיד עם צאתם מן המעצר. עד אז ישל את הפיקוד המעשי על איש אחר, יטפל רק במשימה אחת: שיחרור.

עם יאיר, האיש שהיה קרוב לו יותר מאח משך למעלה מחצי תריסר שנים, לא דיבר אף מלה אחת. הוא ידע כי יאיר הוא שהכתיב את המכתב.

אל תעביר את זה!

משך עשרה חודשים ישב רזאל בביתו, השאיר את הפיקוד המעשי בידי יוסף נבון, קרא ספרי זכרונות של מדינאים אנגליים, חזר על מערכות ופוליאון כשהוא יושב על הארץ, רכז על מסות ענק.

לא היתה זאת סוזה לראויה, גם לא מישחק סכסיטי. רזאל, שלא חשב את עצמו ליחיד בדורו, האמין בלב שלם כי מיבצע היסטורי צודק יוביל אל תמיד את המנהיגים הדרושים. יבואו אחרים וימלאו את מקומו. הוא עצמו התכוון להתפנות. סוף סוף, לכתובת ספרים. רק הקרובים לו ביותר הרגישו בפצע העמוק שבלבו.

בראשית קיץ 1940 שוחררו חברי המיפקדה. הם באו לביתו של רזאל, עתה דירה של חור אחד ברחוב אדם הכהן מס' 8, תל-אביב. קיימו ישיבה שארכה חצי שעה בלבד. היתה זאת פגישה יבשה מאד. דויד ביקש את אשתו מראש לא להכין סעודה ומשקאות.

בישיבה זו התפטר רזאל רשמית. נוסחה סקודתיות שנמסרה למזכיר המיפקדה אריה פוסק לשם העברתה לגורדים.

רצה המקרה ובדרכו נתקל פוסק באריה אלטמן, מנהיג המפלגה הרביזיוניסטית. הלה קרא את הפקודה. נדהם. "אל תעביר את זה!" קרא לפוסק, הריץ מיד מברק לז'בוטינסקי באמריקה.

משך כמה ימים נערכה התקפה מרוכזת של חברי התנועה על רזאל לחזור בו מהתפטרותו, לבל ישאיר את הארגון בידי שטרן. הם דפקו על שולחנו, שברו את מכסה הזכוכית, דרשו ממנו לחזור בו מהתפטרותו, הסתמכו על פקודת ז'בוטינסקי. בלב קשה נצמד רזאל, לבסוף, לדרישתם.

שטרן הופתע לחלוטין מעצד זה. הוא לא התכוון לפילוג, היה בטוח שילח ליטול לידו בלי קושי את הפיקוד על הארגון כולו. אולם עתה לא יכול עוד להיסוג: הפילוג הפך עובדה קיימת. חלק קטן של הארגון, עם רוב הפיקוד הגבוה, הלך עמו. חלק אחר נשאר עם רזאל. אולם אלפי חבריו פרשו מן הארגון ברגש של בחילה.

ראש בית"ר איננו

בנקודת-השיא של הפילוג ישב רזאל בישיבה עם מפקדי בית"ר ואצ"ל ששארו נאמנים לו. באמצע הישיבה נכנס מישהו לחדר, הפליט מגרון חנוק: "ראש בית"ר איננו!"

משך כמה שניות שררה דממה המומה בחדר. לפתע דפק רזאל על השולחן, צעק: "מה?"

הישיבה התפזרה. רזאל חזר הביתה, התבודד, כתב כמה שורות של פרוזה שהפכו מיסמך ספרותי עילאי - סקודת יום שיצאה בשמו של בית"ר. בשפתו הנהדרת, בלשונו הקצובה והלאקונית, בעומק הרגש הבלתי-ירגשני, היתה זאת התגלות אופיו של דויד רזאל.

חסידי רזאל ובית"ר האשימו את אנשי יאיר ש"רצחו" את ז'בוטינסקי, שבשורות הפילוג שברו את לבו. בכמה מקומות הגיע הדבר כמעט לשפיכת דמים. במצודת זאב, מרכז התנועה בתל-אביב, לא ניתן לאנשי שטרן להיכנס. עד היום רוחת דעה זו בחוגים רבים. אין היא אלא אנדה. האמת ההיסטורית היא כי בשעת מותו לא ידע ז'בוטינסקי כלל על קיום הפילוג. הוא קיבל את מברקי של אלטמן ומברק שני של מפקדי בית"ר, בו דרשו למנות שוב את דויד רזאל כמפקד הארגון, אך לא הבין את תוכנם. הדבר מוכח במכתב שכתב יום לפני מותו (שהגיע לארץ אחריו), המעיד כי קיבל את הרושם שדויד צירף את מפקדי בית"ר למיפקדתו, ואישר את הדבר. במברק, האחרון לפני מותו, ציוה בכתב-סתר כי רזאל ושטרן יוסיפו לשתף-פעולה במיפקדה אחת.

אלא שבאותו רגע כבר היו קיימים שני ארגונים צבאיים-לאומיים.

כל אחד יחיד!

בהתפתח הפילוג, כששני הצדדים לחמו על נפשו ולבו של כל חייל וחילי, הגיעה ההשמצה ההדדית לממדים שהיו עדיין בלתי-ירגילים בימים ההם. בהשמצה הדדית זו כמעט אבדה האמת ההיסטורית. במקומה באה שורה של סברות, שהיו להם קשר מקרי בלבד עם הדמויות האמיתיות.

אחת הסברות היא כי רזאל היה האיש הנאמן לתנועה, שחשב את הארגון לזרועה בלבד, בעוד ששטרן ביקש לנתק את הקשר. אין השקפה רחוקה יותר מזו מן האמת - ההבדלים בין השניים בשטח זה היו זעירים. אם היה אחד משניהם קרוב יותר לתנועה, הרי היה זה דוקא שטרן. בשעתו, אחרי שקיבל את הפיקוד על בית"ר לפי ההסכם עם ז'בוטינסקי, נאם רזאל במיפקד גדול בבאר-יעקב, שיסע את ההגדרה (של שמשון יוניצ'מן) כאילו התנועה היא תומורת, והארגון אינו אלא אחד הכלים החשובים בה, התצורה הקוראת לקרב. קבע רזאל, בשקט: "ישנו רק כלי אחד ויחיד, התצורה הקוראת לקרב. הוא לבדו חשוב. (סוף בעמוד 16)

סקודת אבל ת"ש
בית"ר י"ט
תל חי!
ביגון קודר ובאבל תהומי מודיעים אנו בזה כי זאב ז'בוטינסקי, החייל הראשון ליהודה וראש-בית"ר נסתלק לבית עולמו, ואיננו, כי לקח אותו אלוהים. זאב ז'בוטינסקי, ראש-בית"ר, יציר-הגדוד העברי מגן ירושלים, אסיר עכו, גבור המלחמה הנצחית למלכות ישראל ואסיר ההדר בחייו ובפעלו. בימי זכרון הרוחות קסוות האמונות, מויתת היה אודות במחשבים. היפע תמיד-החקיק הנציח בקהל אומללים. הגדול היחיד בהמון הקטנים, השמט הפולה של גאות הלאום והאור הגנוז לתקותיו. מימי הגדוד העברי ועד למלחמת בית"ר נשא במרחבי-הגולה את תלום המכבים הישן, גיבא כך אלמות לרשיון הצבא בישראל, הצבא תלום, הכובש והמשחרר. גולה נודד, מודחק ומעוגה, נשא את זה הכובים המזהיר של נצחון חזרתו, ואת זה הסוצים של מנהיג ומורה לעם טורר ומורה. ובמנהיג המופת לדור המדבר, רק מרחוק ראה את ארץ הבחירה ואליה לא בא, על אדמת-גנב הרהק מציון, אך בתוככי בית"ר-בניו תלמידיו בעשותו את צלאכת הקודש, כרע ונפל. בית"ר הקדש את זכרו במלחמתה על ציון וירושלים. אמן. שלטון בית"ר נעיצתו בית"ר באר"י

המיסמך ההיסטורי: פקודת היום של רזאל ביום מות זאב ז'בוטינסקי. לשם הסוואה הוכנס שם בית"ר במקום אצ"ל.

שני הצדדים, ישב עמו לשחק שחמט בקפה עטרה. רק אחרי שנוכח לדעת כי הבלשים הרפו ממנו, חזר לבית אשתו בשכונת הבוכרים.

בבוקר יום המחרת קיבל מכתב של חברי המיפקדה העצורים, שהוגנב החוצה. הוא פתח את המעטפה, קרא אותה, החזיר כסודי. "מעולם לא ראיתו כה רותח!" סיפרה שושנה.

המכתב ההיסטורי

היה זה מכתב ששינה את ההיסטוריה של האצ"ל, ושל הארץ כולה. על סמך דבר-יכולות בלתי-מבוססים, שהסתננו אל חברי המיפקדה העצורים, שוכנעו אלה כי רזאל נכנע לאנגלים, שוחרר על סמך תנאים פוליטיים. הם דרשו ממנו במפגיע לחזור מיד למעצר, בהתאם למוסכם.

מי שהוא אחר יכול היה לראות במכתב זה ביטוי לעצביהם המרוטים של חברי המיפקדה, שנשארו כלואים אחרי שהוא שוחרר, לשטש את הענין בכמה מלים טובות. אולם רזאל קורץ מחומר אחר. הרגשת-הכבוד שלו היתה פשוטה, מוחלטת, בלתי-פשרנית. פעם נעלב בויכוח עם אורי צבי גרינברג, סירב לקבל את התנצלותו של הלה, השאיר את ידו המושטת תלויה באויר, שוב לא הוסיף לדבר עמו לעולם.

הפילוג הגורלי של הארגון הצבאי הלאומי התחיל באותו יום, עשרה חודשים לפני שהרגיש בו איש. רזאל חזר לסרפנד כדי לקחת את תפציו, קיים ישיבה קצרה עם המיפקדה, הוא הודיע לסטרליץ, שחתם על המכתב, שלא יוסיף לעבוד עם

על הסתדרות העובדים הלאומית. אורי-צבי האשים את רזאל כי רשימת החברים של ההסתדרות היא מיסמך מועיל כבולשת, וכי קיום רשימה כזאת הוא, למעשה, הלשנה.